

самоконтролю і саморегуляції власної еколого-валеологічної поведінки [1]. Цей компонент є дуже важливим для формування професійної компетентності педагога, оскільки під час рефлексії аналізується й оцінюється досягнення мети еколого-валеологічної діяльності. Вона дає можливість зіставити наслідки роботи із запланованими результатами, з'ясувати ефективність проведених заходів, перевірити рівень засвоєння не лише знань, а й способів діяльності, а також розвиток здібностей і особистісних якостей. У рефлексії виробляються навички критичного мислення, здатність до прогнозування результативності своєї еколого-валеологічної діяльності, складання програми професійного самовдосконалення.

Таким чином, розвиток еколого-валеологічної культури вчителя ґрунтується на засвоєнні системи психолого-педагогічних і методичних знань та практичних умінь з організації еколого-валеологічної освіти і виховання учнів у навчальний та позанавчальний час. Увага звертається на засвоєння сучасних технологій вивчення шкільних курсів «Екології» та «Основ здоров'я» на засадах формування життєвих навичок школярів. Здійснюється вправління у використанні у навчальній практиці найбільш ефективних методів і прийомів для розвитку екологічного мислення та валеологічної свідомості в учнівської молоді, удосконалення методики проведення екологічних ігор, тренінгів та здоров'язбережувальних освітніх технологій, природоохоронних заходів й оздоровчих програм. Еколого-валеологічна культура вчителя має індивідуальний характер, оскільки вона безпосередньо залежить від багатства тих суспільних відносин, в які вступає індивід. Саме на дослідження цього аспекту слід спрямувати наукові пошуки в перспективі. Адже урізноманітнення стосунків педагога з природою і суспільством сприятиме визнанню ним цінності життя і здоров'я кожної людини і довкілля загалом, підвищенню рівня відповідальності особистості за свою еколого-валеологічну діяльність та усвідомлення її наслідків. Вважаємо, що від ступеню сформованості еколого-валеологічної культури вчителя залежить подолання екологічної кризи та оздоровлення нації загалом.

Література

1. Бойчук Ю. Д. Еколого-валеологічна культура майбутнього вчителя: теоретико-методичні аспекти: Монографія / Ю. Д. Бойчук. – Суми : Університетська книга, 2008. – 357 с.
2. Вайда Т. С. Екологічна культура студентів як педагогічна проблема / Т. С. Вайда // Збірник наукових праць: Педагогічні науки. – Вип. 1. – Херсон: Айлант, 1998. – С. 104–108.

Zencaka A. E.

SIGNIFICANCE OF HIGHER EDUCATION OF LATVIA IN ECONOMIC GROWTH

Abstract

The aim of the article is to clarify the effect of higher education on economic development of Latvia. As a result of the research, measures that shall be implemented, so that by 2020 the situation in the supply of higher education programmes should be relevant to the labor market requirements and should not cause deficit or surplus of specialists of certain professions, will be developed. In the research, methods such as document analysis and statistical research method were used.

The information collected shows that a set of measures implemented so far is not sufficiently effective to promote the attractiveness of higher education in a number of technical specialties, although the employment rate among people with higher education is

significantly higher than those with primary, secondary or vocational education. In today's situation, the distribution of the number of students of higher education institutions among education programmes has a higher proportion in social and humanitarian sciences than in engineering sciences that in the future will lead to deficit of certain professions on the market. The situation is largely related to the acquisition of higher education as long-term intellectual investments and the size of the average wage in these sectors in the country.

Keywords: higher education; human capital, the labor market; globalization; integration, competitiveness; economy.

Introduction

In the changing world, the EU must become a smart, sustainable and inclusive economy. These three complementary priorities will be useful for the EU and its Member States on the way to the high-level employment, productivity and social cohesion. In particular, the European Union has set five ambitious targets, which are to be achieved in employment, innovation, social integration and energetics by 2020. The decisive factor of the state's long-term economic growth and competitiveness is the competitive intellectual resources, so the education and science should be given particular attention, and the effective functioning competence-based education system that is in continuous communication and interaction with the labor market is required.

Higher education plays an important role, whose mission is to train highly qualified specialists meeting the today's labor market requirements. It is necessary to obtain highly qualified human capital and to achieve long-term economic growth.

The European Commission has called the specialization in high-tech and knowledge-intensive areas as one of the EU's key competitive advantages on the global markets. These changes will also determine the fact that specific knowledge, skills and competences, in whose development and improvement the decisive role will be played by higher education and its availability, will become more and more requested.

Since higher education is a basic tool for solving today's global problems, the aim of the work is to analyse medium and long-term labor market forecasts, allocation of resources involved in higher education by thematic groups and to clarify the effect of higher education on the formation of competitive human capital that is the driving force of the economic growth. As a result of the research, measures that shall be implemented, so that by 2020 the situation in the supply of higher education programmes should be relevant to the labor market requirements and should not cause deficit or surplus of specialists of certain professions, will be developed.

1. Forecasts of the Latvian Labor Market's Medium and Long-term Demand

The Latvian labor market forecasts are based on the economic growth and demographic scenarios developed by the Ministry of Economy based on the Latvian medium and long-term growth targets set in the Latvian strategic planning documents – the Latvian Sustainable Development Strategy “Latvia 2030”, the Latvian National Development Plan 2014-2020, the Latvian National Reform Programme “EU 2020”, for the implementation of the strategy. [4]

The labor market forecasts are one of the tools that allow us to prematurely anticipate the formation of mismatches of the labor market in the future and allow ensuring more effective allocation of labor resources in the economy, show the potential development trends and potential risks of the labor market, taking into account expected changes to the structure of education supply, as well as the labor market's dynamics and demand for new competencies and skills. The following as key risk factors of the labor market's development by 2020 are set out:

1. Imbalance of the supply and demand of workforce.

2. Differences in trends of the labor market's development in different regions of the country.
3. Negative demographic trends and an aging workforce.
4. Migration of workforce abroad.
5. Low -level average wage in certain occupational groups.

As a basic problem in Latvia until 2030, the author puts forward disproportions of the labor market, which creates the need for improving the acquisition of education according to the labor market requirements, and an aging population, which creates the need for improving the situation in the health care, social security, work environment improvement and lifelong learning areas, as well as to understand, how to effectively implement the "silver" economy. [5]

2. Analysis of the Situation of Higher Education of Latvia

Today, higher education is a key tool for solving many today's global problems. It must be of high quality, available throughout the life and creativity-oriented education that allows responding to the global competition and demographic challenges, and is one of prerequisites for the existence of the knowledge-based economy.

Higher education is an education level, in which, after the acquisition of secondary education, the coordinated development of personality takes place in academic or professional fields of studies selected by a person, as well as the preparation for scientific and professional activities is performed. In Latvia the higher education has three levels – Bachelor's, Master's and Doctorate. [3]

In table 1 the author has compiled data on the number of Latvian higher education institutions, colleges and students, and teachers involved in them in the period of time from 2013-2015.

Table 1

The number of higher education institutions, teachers, students and graduates at higher education institutions in Latvia, 2013-2015

Serial No.	Academic year	Higher education institutions and colleges	Number of academic staff	Number of students	Number of foreign students	Number of graduates
1	2	3	4	5	6	7
1.	2013./2014.	61	4883	89 663	4475	21 608
2.	2014./2015.	60	4860	85 881	5293	17 390
3	2015./2016.	59	4910	84 282	6465	17 021

Data in table 1 shows that the number of higher education institutions and the number of staff have not increased significantly, but the number of students in a. y. 2015/2016 compared to a. y. 2013/2014 has decreased by 5381 or 6%, and the number of graduates in a. y. 2015/2016 compared to a. y. 2013/2014 has decreased by 4587 or 2.1%, where the most important factor influencing the number of reductions is changes to the demographic situation. Upon decreasing the potential number of students in Latvia, the need for a flexible higher education system, which is internationally open, actualizes and is put forward as one of priority directions of actions of the higher education development in the long-term development strategy until 2030, in which the objective to increase the proportion of foreign students at universities in Latvia up to at least 10% of the total number of students is defined. Latvia has made some progress, as at the beginning of a. y. 2015/2016, the proportion of foreign students already constituted 8% of the total number of students. (See table 1).

Analysing the higher education system, the author concludes that the greatest demand among students is exactly in social science, business and law fields in education programmes that do not meet the economic development trends, as upon developing the national economy, specialists of engineering professions are mostly required.

The problematic situation is characterized by the fact that it is difficult to increase the number of students in natural sciences and engineering, as poor knowledge and little interest in science-related subjects are already at the levels of primary and secondary education. At higher education institutions, 41% of graduates are exactly from social science, business and law fields; other fields have relatively small number of graduates, which causes problems at national level – surplus of human capital in some areas of the economy and deficiency in other areas.

The core of sustainable development of Latvia is the involution of productivity of human, economic, social and natural, including location and space, capitals, responding to the challenges of global trends. Upon decreasing in the number of population and aging the population, it is important not to reduce the value of the human capital base and to increase its productivity. The author believes that the higher education, its availability and quality are becoming increasingly important at household, business and national levels, as well as in the social-economic aspect, and positively affect the economic growth.

Acquiring higher education, a person has an opportunity to adapt to social changes and, by increasing his (her) qualification or retraining, to effectively align with the labor market, resulting in a competitive society and companies that provide the sustainable development and competitiveness of Latvia at the international level.

Conclusions

1. Upon increasing the global competition, it is needed to create a flexible higher education system that is internationally open, widely available, of high quality and able to meet the demand for appropriately qualified specialists according to the development trends in the economy.
2. The highest demand for workforce by 2030 is projected in the progressive industry, material sciences, electronics, ICT and biotechnology, “green” construction that creates the need for the increase in the number of students at higher education institutions in natural and engineering sciences.
3. 41% of graduates of higher education institutions of Latvia are exactly from social science, business and law fields; other fields have relatively small number of graduates that do not meet the economy growth trends and causes problems at national level – surplus of human capital in some fields of the economy and deficiency in other fields.
4. The higher demand in the social science, business and law fields is explained by the fact that poor knowledge and little interest in science-related subjects already at the levels of primary and secondary education whose knowledge is a key factor for studying natural or engineering sciences.

A Set of Measures Recommended by the Author:

1. Promote the attractiveness of higher education, which is closely linked to the qualification and scientific activities of academic staff, which has been falling due to insufficient resources for a long period.
2. Promote the renewal and replacement of faculty and their involvement in continuing education, as "aging" of academic staff can be observed.
3. Widen the supply of the 1st level professional higher education – particularly in technical specialties.

Literature

1. European Parliament (2015), Labour market shortages in the European Union. Study for the EMPL Committee. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/542202/IPOL_STU\(2015\)542202_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/542202/IPOL_STU(2015)542202_EN.pdf)
2. Ministry of Economics of Latvia (2016). The Informative Report on Medium and Long-term Labor Market Forecasts. https://www.em.gov.lv/files/tautsaimniecibas_attistiba/dsp/EMZino_06_160616.pdf
3. Ministry of Education and Science of Latvia. <http://www.izm.gov.lv/lv/izglitiba/augstak-izglitiba>
4. On the Approval of the Education Development Guidelines 2014-2020 <http://m.likumi.lv/doc.php?id=266406>
5. Sustainable Development Strategy of Latvia until 2030. http://www.pkc.gov.lv/images/LV2030/Latvija_2030.pdf

УДК 17: 37. 013. 42

Зозуляк-Слущик Р. В.

МОРАЛЬНО-ГУМАНІСТИЧНІ ЯКОСТІ ФАХІВЦІВ ОСВІТНЬО-СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Професіоналізм фахівців освітньо-соціальної сфери, а саме вчителів, соціальних педагогів, психологів, соціальних працівників, безпосередньо залежить від гуманістичної спрямованості їх особистості. Тому у студентів цього фаху необхідно сформувати гуманістичну систему світогляду та переконань задля необхідності надання допомоги людині, зміни її життєвої ситуації. А це можливо тільки через формування у них певних груп якостей, а саме:

перша група – *морально-гуманістичні якості особистості соціального педагога* (гуманізм, альтруїзм, емпатійність, доброта, перцептивність, справедливість, терпимість, порядність, відповідальність, обов'язок, честь, гідність тощо);

друга група – *психолого-педагогічні якості*, які забезпечують встановлення ефективних відносин з усіма об'єктами та суб'єктами діяльності (комунікабельність, візуальність, красномовство, фактичність);

третья група – *психологічні характеристики*, які забезпечують придатність фахівця до протікання психічних процесів, стійкий психічний стан, високий рівень емоційних та вольових характеристик;

четверта група – *психоаналітичні якості*, які створюють основу для вдосконалення фахівця як професіонала (самоконтроль, самокритика, самооцінка), а також якості, які відображають стресостійкість (психофізична тренуваність, саморегуляція) [4, с. 69].

Питанням етичних аспектів фахівців освітньо-соціальної сфери займалися науковці А. Бойко, Г. Васянович, І. Зверєва, А. Капська, І. Мигович, Т. Семигіна та інші. У їх роботах акцентується увага на ціннісно-гуманістичному характері професії фахівців освітньо-соціальної сфери в цілому. Ми ж розглянемо конкретні особистісні морально-гуманістичні якості та взаємозв'язок їх з етичними нормами та принципами освітньо-соціальної сфери.

Мета статті є виокремлення морально-гуманістичних якостей фахівців освітньо-соціальної сфери.

Детальніше розглянемо найбільш значимі морально-гуманістичні якості фахівців освітньо-соціальної сфери.

Така якість, як *любов до людей (гуманізм)*, допоможе фахівцю налагодити партнерські стосунки. Адже спілкуючись із дитиною, він мусить розгледіти